

BOLANING IJODKORLIGINI RIVOJLANTIRISH

Baykabilov Userbay Alimxanovich

Ilmiy rahbar

Ongarbayeva Salima Artiqbay qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti Qozoq tili va adabiyoti talabasi

Annotatsiya: *Maktabgacha yoshdagi bolalar umumiy guruh mashg'ulotlaridan tashqari va o'yinlarga ajratilgan vaqt davomida tasviriy san'at bilan shug'ullanadilar. O'qituvchi bu ishtiyoq va egallangan vizual ko'nikmalardan foydalanishda bolaning ijodkorligini qo'llab-quvvatlaydi.*

Kalit so'zlar: *faol tajribalar, nerv tuzilmalari, ijodiy tasavvur, ishtiyoq, ta'lim-tarbiya.*

Faoliyat turlariga nazar tashlasak, chizmachilik, yelimplash, haykaltaroshlik, yig'ish bolalarning ijodiy faoliyatini ko'rishga katta imkoniyat beradigan darslardan biridir. Bolalar ijodiyotini tashkil etish alohida ahamiyatga ega. Odamlarning yangi dunyosiga qiziqish, ularning muloqotining o'ziga xos xususiyatlari yangi dominant aloqa turini belgilaydi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda boshqalarning nutqini kuzatish va kuzatish orqali baholovchi xarakter shakllanadi. Ular yangi so'zlarni o'zgartirish va ixtiro qilishda faol tajribalar o'tkazadilar, nutq va harakatlar bilan ijodiy shug'ullanadilar. Sirlar, ertaklar, hikoyalar o'ylab topadi. Bolalar fikrlash ob'ekti orqali gapirishga qiziqishadi. Xuddi shu yoshdagi bolalarning so'z boyligi, muloqoti, savodxonligi va ijodiy nutq qobiliyatidagi farqlari aniqlanadi. Bolalarning eslab qolish qobiliyati, mustaqil fikrlash qobiliyati orqali mantiqiy fikrlash qobiliyati, intellektual qobiliyatlari ortadi. Asarlar, hikoyalar va ertaklarni eslab, nutq ijodini rivojlantiradigan teatrlashtirilgan tomoshalarni tashkil qilish mumkin. O'yin davomida bolalarning fikrlash qobiliyatini, tilini rivojlantirib, shartli, maqsadga yo'naltirilgan, qoidaga asoslangan o'yinlarni o'rganadilar, harakati bilan birga o'yinlarga o'z ijodkorliklarini qo'shadilar, ba'zi o'yinlarni o'zlari ham o'zgartira oladilar. Musiqa darslarida bolalarning faoliyati o'quv va ijodiy vazifalarni bajarishga qaratilgan. Ular ijro mahoratini o'rganishni boshlaydilar. Maktabgacha yoshdagi bola psixikasining shakllanishi va rivojlanishi katta yoshdagi bolaga qaraganda tezroq sodir bo'ladi. Bolalikning bu ajoyib imkoniyatlari miyaning rivojlanishi va kamolotiga, ma'lum nerv tuzilmalariga va ularning funktsional xususiyatlariga bog'liq. Bundan kelib chiqadiki, maktabgacha yoshdagi bolaning yoshiga bog'liq xususiyatlar uning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish uchun asos yaratadigan shart-sharoitlarni yaratadi.

Bolalarning ijodiy tasavvur va qobiliyatlarini rivojlantirish, amaliy ko'nikmalarni egallash go'daklikdan boshlanadi. Bolaning aqliy xususiyatlari tabiatan ijodiy va izlanuvchan, ammo uning to'g'ri yo'nalishda rivojlanishi uchun shart-sharoitlar har xil, shuning uchun bolaning aqliy qobiliyatlarini rivojlantirish, uning o'ziga xos individual xususiyatlarini hisobga olgan holda, bolalarni to'liq aqliy tarbiyalashni boshlash kerak. Hissiy jarayonlarning shakllanishi bilan.

— Bolada mardlik, erkinlik, tezkorlik, sezgirlik kabi fazilatlar bilan birga alohida intellektual faollik, qarama-qarshiliklarni tushunish, qonuniyatlarni aniqlash, ijodkorlikka intilish shakllanadi.

Bolalarning ana shunday ijodkorligini tashkil etish orqali yashashga qodir, o'z rivojlanishiga tayyor, o'zini namoyon qila oladigan, o'zi va jamiyat uchun barcha imkoniyatlardan foydalana oladigan ijodkor, barkamol shaxsni tarbiyalashni o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, ko'p yillar davomida ijodkorlik hammaning ham qo'lidan kelavermaydi, deb hisoblangan bo'lsa, ko'pincha bu qobiliyat darajasi uchun ma'lum shartlar bajarilsa, har qanday bolani ijodkorlikka moslashtirish mumkinligi aytiladi. Shaxsning ijodga bo'lgan ishtiyoqi uning individualligi va qobiliyatini ro'yobga chiqarishga yo'l ochadi. Bolalarning ijodiy tasavvur va qobiliyatini rivojlantirish, ularning amaliy ko'nikmalarini egallash chaqaloqlikdan boshlanadi. Tilni o'rganish jarayonida bolalar ob'ektlar, ularning xususiyatlari, belgilari haqida bilim olishni boshlaydilar. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun badiiy asarlar bolani real hayot bilan real harakatda tanishtiradi, uni tasvirlaydi va hikoya qiladi, bolaning so'z boyligini kengaytiradi, tilini boyitadi, badiiy ijodga qiziqishini oshiradi, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish imkonini beradi. Maktabgacha yoshdagi bolalar umumiy guruhning tashkil etilgan faoliyatidan tashqari, hatto o'yin uchun ajratilgan vaqt ichida ham san'at bilan shug'ullanishlari mumkin.

O'qituvchi rasm chizish ko'nikmalarini qo'llashda bolaning ijodini qo'llab-quvvatlash imkoniyatini yaratishi kerak. Umuman, tasviriy san'at standarti bo'yicha uch guruhga bo'linadi.

Usullari.

Shu asosda tashkil etilgan ta'lim-tarbiya tadbirlarida o'quvchilarning iqtidorini yuzaga chiqarishda turli usullardan foydalanamiz.

Qum bilan chizish;

Bir nashr;

Bosmang;

Nuqtalar bilan chizish;

Turli ob'ektlar yordamida lab bo'yog'i bilan chizish; Siyoh bilan barmoqlarni bo'yash.

"Floor" grafik tish pastasi

Vizual faoliyat jarayonida bolalar bir qator ishbilarmonlik va ko'nikmalarni o'rganadilar, atrof-dagi dunyo ob'ektlari va hodisalarini tahlil qilishni o'rganadilar. Tasviriy faoliyat jarayonida hissiy, estetik va axloqiy tarbiyaning turli tomonlari amalga oshiriladi. Aqliy operatsiyalar asosida bola o'z ishining natijasini aqliy tasavvur qiladi va keyin harakat qila boshlaydi. Harakat qilishdan oldin ular o'zlarining belgilangan tushunchalari asosida ong tomonidan qo'yilgan vazifalarni hal qilish uchun amalga oshirish usullarini izlaydilar. Bolada ijodiy qobiliyatni rivojlantirishda unga pedagogik rahbarlik kerak. Vizual ravishda, uning qanday qurilganligini va osondan qiyinga, oddiydan murakkabga o'tishni ko'rib chiqing.

Rasm chizish paytida bola turli xil his-tuyg'ularga ega: u xursand bo'ladi, agar u aqldan ozgan bo'lsa, u xafa bo'ladi va hokazo. ba'zilari muvaffaqiyatga erishishga undaydi, ba'zilari esa qiziquvchanlik tufayli. Bu vaqtda tarbiyachi sezgir qarashi va yordamga kelishi kerak. Rasm chizishda bola o'rganadi, uning atrof-muhit haqidagi tushunchasi chuqurlashadi va mustahkamlanadi. Bu bolaning aqliy rivojlanishida juda muhimdir. Ya'ni, ob'ektni tasvirlash, bola uning syujetini yaratadi, unga nisbatan his-tuyg'ularini ko'rsatadi. Bu erda Aristotelning so'zlarini esga olish kerak.

"Rasm chizish bolaning har tomonlama rivojlanishi uchun sharoit yaratadi". Maktabgacha yoshdagi bolalar ijodiyoti rasm chizish, yopishtirish, o'yin, raqs, vizual harakatlar, ovoz chiqarishdir. Ushbu san'at turlarida bolaning faolligini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish lozim. Bolalar ijodiyotini rivojlantirish uchun ular ko'nikmalarini rivojlantirishlari kerak. Ya'ni, rasm chizish darslarida maktabgacha yoshdagi bolalar badiiy materiallardan ehtiyotkorlik bilan foydalanishni o'rganadilar. Mehnat faoliyatining madaniy ko'nikmalarini shakllantiradi. Masalan, kelajakdagi rasmni rejalashtirish, ishni yaratishda o'z harakatlarini kuzatish. Sifatli mehnatga bo'lgan talab bolalarning o'z oldiga qo'ygan maqsadlariga erisha olishini, ya'ni matonatini, har qanday qiyinchilikka bardosh bera olishini ko'rsatishi mumkin. Va jamoaviy rasm chizish paytida bolalar bir-biri bilan muloqot qilish usullarini o'rganadilar. Chizish paytida ular o'zlari ikkita yoki uchta bo'yoqdan bitta rang yasashlari mumkin. O'qituvchi bolalarning hissiy holatini shakllantiradi va o'z ishida tasvirni mustaqil ravishda ifodalash istagini uyg'otadi. Masalan, qish manzarasi rasmini chizishdan oldin avval rasmga qarang va qish haqida hikoya qiling.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Хасанұлы Махамбеттің тілдік тұлғасы: әлеуметтік лингвистиалық және психолінгвистикалық сыр-сипаты / Халықаралық конференция материалдары. - Алматы, 2003. - 230 б.

2. Қордабаев, Т.Қазақ тіл білімінің қалыптасу, даму жолдары/
Алматы. Мектеп, 1987.- 118-119 бб.

